

УДК 339.85

В. А. Сливенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розглянуто зміни у сфері міжнародного туризму. Виокремлено чинники, під впливом яких відбуваються зміни в його структурі, ступінь впливу туристичної сфери на зміцнення економічного потенціалу країни. Проаналізовано динаміку регіональних туристичних потоків, чинники, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності туристичного ринку. Розглянуто основні проблеми і тенденції розвитку міжнародного туризму.

Ключові слова: міжнародний туризм, ринок туристичних послуг, турист, структура туризму, туристичний бізнес, конкурентоспроможність туристичного ринку, економічний потенціал, туристичний потік, Всесвітня туристична організація, світове господарство.

Рассмотрены изменения в сфере международного туризма. Приведены факторы, под влиянием которых происходят изменения в его структуре, определена степень влияния туристической сферы на укрепление экономического потенциала страны. Проанализированы динамика региональных туристических потоков, факторы, способствующие повышению конкурентоспособности туристического рынка. Рассмотрены основные проблемы и тенденции развития международного туризма.

Ключевые слова: международный туризм, рынок туристических услуг, турист, структура туризма, туристический бизнес, конкурентоспособность туристического рынка, экономический потенциал, туристический поток, Всемирная туристическая организация, мировое хозяйство.

The article explored the modern tourist area that is developing rapidly and actively promotes social and economic development of many countries. Trends in the global tourism a significant impact on the tourism industry sector of individual States. The purpose of the study - an analysis of the experience of international travel, the definition of its role in the world economy and determine the impact of various factors on increasing the competitiveness of the tourism market. Delivered scientific problems were resolved through the use of complex scientific methods: analysis, synthesis, generalization, statistical and comparative.

Despite weak economic growth in many countries, macroeconomic tensions and high unemployment over the last year the international tourism market has managed to maintain relative stability in development. The most intensive tourism development took place in developing countries (10-12% higher compared to last year). Structure of Tourism in 2013. virtually unchanged. According to statistics, Europe still remains the leader of world tourism. In 2013 trends in international tourism were due to a number of problems associated with the economic crisis, the intensification of integration processes in the transport sector and tourism, visa hurdles and the threat of terrorism. Tour operators have been forced to offer a wide variety of tours that are affordable and attractive and therefore more competitive.

Scientific novelty of the research is to study the author of many aspects of international tourism to reflect changes that have occurred in the world in recent times.

The survey results have practical value to identify ways of intensification of tourism businesses in the economic downturn.

Key words: international tourism market of tourist services, tourist, tourism

structure, tourism, tourist market competitiveness, economic potential, the flow of tourists, the World Tourism Organization, the global economy.

Постановка проблеми. Сучасна туристична сфера набуває поступового розвитку, що активно сприяє соціально-економічному зростанню багатьох країн світу. Означені тенденції істотно впливають на розвиток туристичної галузі господарства окремої держави. За статистичними даними, скажімо, внесок від туризму до світового валового внутрішнього продукту натеper становить 2056 млрд дол., у світовому туризмі зайнято понад 100 млн чол., інвестиції у сферу туризму становлять 4,7 % від загального обсягу світових інвестицій [4].

Водночас із розвитком туристичного бізнесу істотне піднесення також спостерігається і в тих сферах економіки, які певним чином забезпечують створення інфраструктури міжнародного туризму. Так, в одних країнах світу туризм став важливим джерелом доходів бюджету, в інших – провідною галуззю економіки. Вищевикладене і обумовлює необхідність та актуальність досліджень проблем розвитку міжнародного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасним тенденціям розвитку міжнародного туризму присвячені дослідження багатьох зарубіжних вчених, як-от: І. Ательджевич, Д. Белоусов, Д. Кестер, С. Мілн, М. Ризи, Ф. Топсахалова. Сучасний стан світового туризму набув відображення також і в працях вітчизняних науковців, зокрема: В.А. Ганський, Н.А. Гук, О.О. Любіцева, І.О. Темник, С.А. Чернецька та ін.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес дослідників до сфери міжнародного туризму, багато аспектів його функціонування потребують додаткової уваги, зокрема аналіз питань розвитку туризму на сучасному етапі.

Формулювання мети. Виходячи зі сказаного, ставимо мету дослідження: на основі аналізу визначити роль міжнародного туризму у системі світового господарства, встановити тенденції та вплив різноманітних чинників на підвищення конкурентоспроможності світового туристичного ринку. Для досягнення мети скористаємося методами порівняльного, структурного аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на слабе економічне зростання в багатьох країнах, макроекономічну напруженість і високий рівень безробіття, протягом останніх років функціонування ринку міжнародного туризму вдалося зберегти його відносну стабільність розвитку. Так, наприклад, прогноз зростання туристських вояжів за 2013 р. складав приблизно 4 %, і це незважаючи на те, що темпи зростання економіки уповільнилися, знизилися показники зовнішньоекономічних операцій багатьох країн [3]. Туризм, як і раніше, залишається однією з важливих галузей, що підтримують економіку й зайнятість у багатьох країнах. На сьогодні сфера туризму розвивається, спостерігається її зростання у загальному обсязі світового валового внутрішнього продукту (ВВП). Причому за темпами зростання туризм випереджає галузі виробництва та фінансових послуг. Більше того, за рахунок туристичної діяльності у світі, зокрема тільки в 2013 р., було створено понад 4 млн нових робочих місць. Внесок туристичної галузі у світовий ВВП протягом останніх 10 років підвищився на 39 % [4]. Тенденція до зростання пояснюється, насамперед, посиленням економік країн, що розвиваються. Саме до цих країн значно збільшився потік туристів.

Видова структура туризму натеper практично не змінилася. За сумою витрат, як і раніше, переважають подорожі з метою відпочинку (68 %). Сукупність витрат на подорожі усередині країн вища (71 %), ніж на подорожі за кордон (29 %). За

звітними даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО), лише за 2013 р. кількість туристських вояжів збільшилася на 5% у порівнянні з попереднім періодом. Цей показник перевищив дані прогнозу вдвічі, склавши майже 500 млн чол., що на 25 млн чол. більше від прогнозу. При цьому основний темп зростання припадав на країни, що розвиваються – 6%, а на розвинуті країни – тільки 4% [4].

Показово, що в умовах нестабільності світової економіки туристичні галузі всіх регіонів світу мали позитивні показники розвитку, загальна ж картина виглядає неоднозначно. Результати Європи перевищили очікувані на 5%, завдяки результативній діяльності Центральної й Східної Європи, а також Південної й Середземноморської Європи. Показник прибуттів до Азіатсько-Тихоокеанського регіону перевищив дані прогнозу на 6% за рахунок підвищення активності Південно-Східної Азії і Південної Азії. Американський регіон розвивався повільніше (2%) через зниження кількості туристських подорожей до Південної Америки й країн Карибського басейну. За показником витрат туристів лідирують Китай (31%) та Росія (22%). Витрати подорожан також збільшилися в Канаді (3%) та Франції (2%). В Японії, Австралії й Італії витрати туристів дещо зменшилися [4].

Одним з основних показників, що характеризують привабливість країни з погляду міжнародного туризму, є індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму, впроваджений для оцінки впливу різноманітних факторів та політичних подій на зміни галузі туризму в певній країні. Так, статистичні дані ВТО, скажімо, за 2013 р. свідчать про те, що Європа, як і раніше, залишається лідером світового туризму (п'ять перших місць зайняли саме європейські країни). Країною з найвищими темпами зростання туристичної діяльності є Швейцарія: країна має кращі готелі світу, висококваліфікований персонал та привертає увагу своїх туристів гарними пейзажами, кращою екологією, високим рівнем безпеки. Крім того, в країні постійно проводять численні ярмарки та виставки, тому саме в цю країну здебільшого і планують ділові поїздки. Однак, на думку туристів, ціни в даній країні занадто високі, що і стало підґрунтям надати країні 139-те місце за цим показником [3].

На другому місці в Європі після Швейцарії знаходиться Німеччина. До того ж, вона займає шосте місце за рівнем розвитку туристичної інфраструктури, п'яте – за кількістю об'єктів культурної спадщини й друге місце за обсягом подієвого туризму, проведенням міжнародних ярмарків і виставок [4]. Високі оцінки рівня розвитку інфраструктури, безпеки туристів та екології отримали Австрія й Італія. У десятку кращих країн з розвитку міжнародного туризму увійшла й Іспанія (саме вона утримувала пальму першості багато років). Вона – на першому місці за кількістю об'єктів культурної спадщини й на третьому – за проведенням ярмарків і виставок. Крім того, Іспанія вважається однією з країн з досить спокійним політичним становищем, що вивело її за цим показником на восьме місце.

Відповідно до статистичних даних, втратили свої позиції деякі країни Північної Європи, натомість за індексом конкурентоспроможності подорожей вони переважають країни Азії, що розвиваються. Багато позитивних оцінок на боці Гонконгу: за стабільне політичне становище, високий рівень безпеки, кращий розвиток наземного транспорту й інформаційної інфраструктури. Однак за екологічним показником Гонконг знаходиться на 118-му місці [10]. Високі оцінки туристів отримали Сінгапур й Австрія. Ці країни також лідирують за деякими важливими показниками (політична стабільність, рівень обслуговування), хоч кращих результатів досягли в інших галузях.

Позитивні тенденції розвитку міжнародного туризму останнім часом супроводжувались низкою проблем: ускладнені політичні події на найпопулярніших

напрямах, різноманітні кліматичні негаразди, візові проблеми та ін. Експерти відзначають підвищений попит туристів на так звані «гарячі тури». Через економічну кризу, яка спричинила гальмування темпів зростання індустрії туризму, туроператори були змушені пропонувати розмаїття турів, найбільш доступних, привабливих, а отже, більш конкурентоспроможних. Подорожани здебільшого придбавали квитки заздалегідь, послуговуючись при цьому знижками і «гарячими» пропозиціями, іншими словами, – економили. Дослідження показує, що навіть британці – одні з найбільш постійних мандрівників у всьому світі, вдавалися до економії, відмовляючи собі багато в чому, лиш би мати можливість подорожувати, незважаючи на кризу [3].

За оцінками експертів, складна економічна обстановка у світі зовсім не торкнулася індустрії морських круїзів. Навпаки, круїзний туризм розширюється, збільшуючи щороку туристичний потік і обсяг грошової виручки [2]. Зазначена позитивна статистика спонукала головних круїзних операторів «старого світу» до необхідності будівництва двох десятків сучасних лайнерів. Головними круїзними напрямками в Європі, як і раніше, залишаються середземноморські країни.

За припущенням аналітиків, політико-економічна криза в США, яка виникла через відмову конгресу збільшити верхню межу національного боргу наприкінці 2013 р., може призвести до суттєвого спаду в американській туристичній галузі. Зокрема, вже не працюють близько 400 національних парків США, численні музеї, меморіали, зоопарки, які мали державне фінансування [9].

Наразі у світі активізуються інтеграційні процеси у сфері туризму, відбувається поступова монополізація ринку. Так, три найбільш великі туроператори Німеччини контролюють 70% ринку. Майже половину туристичних ринків Франції й Великобританії контролюють відповідно три й чотири провідні туроператори [10]. Відтак концентрація ринку й панування окремих регіонів може призвести до зменшення вибору й послаблення конкуренції. І навпаки, вільна конкуренція за відсутності обмеження виходу на ринок забезпечить споживачам найкращу гарантію відповідності ціни та якості обслуговування. В транспортній сфері ці процеси відбуваються шляхом злиття найбільших авіакомпаній. Прикладом того є угода про злиття й створення найбільшої у світі авіакомпанії American Airlines і US Airways [8]. Проблема полягає в тому, що державне регулювання у сфері авіасполучень подекуди відстає від комерційної реальності. Міжнародна організація цивільної авіації готує план дій щодо створення нормативної бази, яка дозволить усунути перешкоди в сфері доступу на ринок авіасполучень та захистить права споживачів.

Як і раніше, у ВТО ведеться діалог про надання туристам спрощеного візового режиму [2]. Так, у 2013 р. ВТО провела дослідження щодо ґрунтовності візових вимог в регіонах світу. Результати дослідження свідчать, що в 2013 р. Країни Азії й Американський регіон були «самими відкритими» для туристів. Частина туристів (20 %) для відвідування Азії взагалі не потребувала візи, інша частина туристів (19%) мала одержану візу після прибуття, 7% – електронну візу. Для Американського регіону ці показники склали відповідно 31 %, 8 % і 1 % [9]. Європейські ж туристичні напрями були «найменш відкритими» за трьома складниками візової політики (віза не потрібна; віза видається негайно після прибуття або оформляється електронна віза). Хоча для в'їзду в Європу 21% туристів не потребували візи і тільки 6 % змогли звернутися за одержанням візи після прибуття, система ж оформлення електронних віз взагалі була відсутня.

Згідно з дослідженнями ВТО і прогнозом спрощення візового режиму в період до 2015 р. забезпечить 206 млрд дол. додаткового доходу від туризму та створення близько 5,1 млн додаткових робочих місць тільки в економіках країн «Групи двадцяти» [10]. На саміті (червень 2012 р., Лос-Кабос, Мексика) лідери «Групи двадцяти»

визнали важливість розвитку туристичної індустрії для створення робочих місць, забезпечення глобального економічного зростання й скорочення масштабів бідності.

Зазначимо також, що на розвиток міжнародного туризму суттєво впливає загроза тероризму [6]. Так, незважаючи на всі митні і візові спрощення та поширене послуговування електронними документами, на пунктах огляду, як і раніше, спостерігаються довгі черги, огляд під час перетину кордонів потребує тривалого часу, що спричиняє незадоволення туристів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як бачимо з викладеного, незважаючи на слабке економічне зростання в багатьох країнах і високий рівень безробіття, протягом останнього часу на ринку міжнародного туризму вдалося зберегти відносну стабільність. Найбільш інтенсивний розвиток туризму спостерігається в країнах, що розвиваються (його показник збільшився на 10–12 %). Структура туризму останнім часом практично не змінилася. Європа, як і раніше, залишається лідером світового туризму. Однак тенденції розвитку міжнародного туризму супроводжуються низкою проблем, пов'язаних з економічною кризою, активізацією інтеграційних процесів в галузі транспорту і сфері туризму, візовими перешкодами та загрозою тероризму. Туроператори змушені пропонувати розмаїття турів, доступних та привабливих, а отже, більш конкурентоспроможних. Подальші наукові дослідження в цьому напрямку сприятимуть пошукам шляхів вирішення проблем міжнародного туризму, які ще мають місце.

Бібліографічні посилання

1. **Белоусов Д. С.** Туризм и глобальный экономический кризис / Д. С. Белоусов // Материалы I междунар. науч. конф. «Глобализация и туризм: проблемы взаимодействия». – 2009. – № 2. – С. 83–94.
2. **Ганский В. А.** Современные тенденции развития мирового рынка туристических услуг / В. А. Ганский // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Серія «Економіка». – 2012. – №2. – С.23–27.
3. Как кризис изменил европейский туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hronika.info/otdyh/1060-kak-krizis-izmenil-evropeyskiy.html>.
4. Статистичний звіт ЮНВТО за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://media.unwto.org/ru/node/40148>.
5. **Темник І. О.** Умови та чинники розвитку міжнародного туризму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=499&p=1>.
6. **Топсахалова Ф. М.** Международный опыт функционирования и тенденции развития рынка туристско-рекреационных услуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rae.ru/monographs/150-4826#footnote-929-29>.
7. **Чернецька С. А.** Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму / С.А. Чернецька // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 232. – С.85–88.
8. **Kester G.** International Tourism Results and Prospects for 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront>.
9. **Risi M.** Asia and the Pacific and the Americas the most 'open' regions for travellers in terms of Visas [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://media.unwto.org/ru/press-release/2013-01-30/vizy-aziatsko-tikhookeanskii>.
10. **Milne S., Ateljevic I.** Tourism and the global–local nexus: theory embracing complexity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://150.214.182.12:8080/Turismonet1/economia%20del%20turismo/economia>.

Надійшла до редколегії 15.12.2013.